

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
 ת.ד. 17209 תל אביב 6117102

cracowassociation@gmail.com

טלפון: 054-4436366, פקס: 09-9579540

<http://cracowassociation.blogspot.co.il/>

www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 90, יולי 2014 תמוז תשע"ד

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

הרב אליעזר גור אריה הוכתר לרב של קרקוב

במעמד מרגש התקיים בחודש שעבר טקס הכתרתו של הרב אליעזר גור אריה לרבה של קרקוב. מאז פטירתו של הרב שמואל שמעלקע קורניצר, נכדו של הרב שמעון סופר, לא כיהן איש בתפקיד הרב הראשי של קרקוב, וכך, לראשונה אחרי 80 שנה שבה לא היה רב בעיר, הוכתר הרב גור אריה לרב העיר.

לטקס ההכתרה, שהתקיים בבית הכנסת הטמפל שברחוב מיודובה, הגיעו במיוחד 6 ראשי קהילות יהודיות בפולין: ביאלסקו-ביאלה, גדסק, לודז', פוזנן, קטוביץ וקרקוב ונציגים של הקרן לשימור מורשת יהדות פולין. באירוע השתתפו גם רבנים מישראל ומאירופה, שהגיעו במיוחד על מנת לקחת חלק במעמד יוצא הדופן, וכן ראש עיריית קרקוב, פרופ' יאצק מייחרובסקי וחזן בית הכנסת הגדול בוינה. כלי התקשורת בפולין גילו התעניינות רבה בטקס ואף שידורו שידורים ישירים מהטקס רב הרושם.

בטקס ההכתרה נשא הרב גור אריה נאום נרגש אותו פתח בברכת שהחינו, וציין את התרגשותו על שזכה לעלות ולשמש רב בעיר החשובה שבה כיהנו גדולי עולם כרמ"א, הב"ח ואחרים.

הרב גור אריה, שהוסמך לרבנות על ידי גדולי הרבנים מישראל ואירופה, הוא בנו של הרב יוחנן גור אריה, רבה הראשי של חולון וחתנו של הרב מנחם מנדל גליצנשטיין, רבה של המועצה המקומית מעלה אפרים. במשך שמונה השנים האחרונות שימש הרב גור אריה כשליח חב"ד בקרקוב, והוא מתגורר בעיר יחד עם רעייתו וילדיו, שלומדים בגן יהודי ברחוב אוגוסטינסקה 32 בקרקוב.

הרב אליעזר גור אריה בטקס ההכתרה עם מר תדאוש יעקובוביץ, ראש הקהילה

פתיתים,

באסיפה הכללית השנתית של הארגון, שהתקיימה בחודש שעבר, אושרו הדוחות הכספיים ונבחרו חברי ועד וועדת ביקורת.

מר דוד רייזר נבחר לנשיא הארגון, לילי הבר-יו"ר, חברי הוועד הנוספים: פרופ' חיים קנובלר, אדם אפטוביץ ועידו שמידלר, המכהן גם כגזבר הארגון.

חברי ועדת הביקורת: מרצל גולדמן ולינה רוזנברג.

פרופ' אורי שמואל, בנם של משה ונינה שמואלביץ, יליד קרקוב, כתב ספר זיכרונות. הספר כולל פרטים על ילדותו ונעוריו בקרקוב לפני המלחמה, פרקים על קורותיו בשנות המלחמה, פרק על השחרור והעלייה לישראל, ותקופת חייו בישראל בבניית משפחתו ועבודתו המדעית. הספר התפרסם באנגלית כ-e-book בהוצאת הספרים Zyznowski, ואפשר להורידו באתר ההוצאה בכתובת www.zyznowski.pl בנוסף, הספר תורגם על ידי פרופ' שמואל לעברית, ואפשר לקבלו מהמחבר ushmueli@post.tau.ac.il

מוזיאון גליציה בקרקוב ציין החודש 10 שנים להקמתו. במהלך שנות פעילותו התקיימו בו מאות ארועים בהם לקחו חלק רבבות אנשים.

למי שלא יכול בלי: ברחוב שרוקה 2 בקז'ימייז נפתחה מסעדת "חמסה", המביאה את הטעמים והריחות של ישראל לקרקוב. בתאבון.

אבלים ומשתתפים
 בצער המשפחה

על מות חברתנו

נינה מלצר ז"ל

בת ד"ר מאוריצי
 אפשטיין שנרצח
 בקטין

מאגר ספורטאי קרקוב

בעקבות ההצלחה המרשימה של התערוכה על ספורטאים יהודיים בקרקוב לפני מלחמת העולם השנייה החלטנו להקים מאגר של כל ספורטאי העבר בקרקוב.

נא ספרו על בני משפחותיכם ומכריכם שהיו פעילים בענפי הספורט השונים בקרקוב, וכך נוכל להנציחם. כתבו לנו, בעברית ולועזית, את שם הספורטאי, יחס הקרבה שלכם אליו, באילו ענפי ספורט עסק, באיזה מועדונים ובאיזה שנים, מה היו הישגיו העיקריים, האם נספה (איפה ומתי), ואם שרד האם חי בישראל (איפה ואם נפטר – מתי), מעט על חייו (אם ידוע), וכמובן – שלחו תמונות אם אפשר.

פרופ' גוסטבה שטנדיג-לינדברג מספרת על קרקוב שלה (המשך)

פרופ' גוסטבה שטנדיג-לינדברג ז"ל (1926-2008) ילידת קרקוב, בתם של יעקב שטנדיג ופליציה לבית אינפלד, היתה פסיכיאטרית, מדענית ומשוררת. בת 12 היתה כשפרצה המלחמה, ועד לסיומה, כשהיא בת 19, שרדה מספר מחנות ריכוז. במחנות היא כתבה שירים, ובהם תארה את התנאים המחרדים ואת מחשבותיה על הטרדיה של העם היהודי. בראיון שנתנה ב-2002 לאניס פורדיס סיפרה על חייה (השאלות של א.פ. מודפסות באות נטויה ומודגשת).

האם חייתם בסביבה פולנית?

חינו בסביבה פולנית אבל הפולנים לא חיו עמנו! לא היו קשרים אחרי העבודה, אחרי הלימודים. זה היה לא יפה ולא חכם. היהודים חיו בנפרד. הפולנים לא הרשו ליהודים להתקרב חברתית או להשמיע את קולם. עבדו יחד אבל אחרי העבודה לא היה כל קשר. בוי-זלנסקי עבד עם אמא, אבל לא השתייכו חברתית לאותו חוג. זו היתה בדידות מוחלטת, גם ברמה כל כך גבוהה. אפילו אני כילדה חשתי בכך.

איפה גרה משפחתכם?

גרנו ב-מארק הקדוש. זו היתה דירה בשכירות, היינו במעמד כלכלי בינוני. כרגיל באותם זמנים, האינטלגנציה באופן כללי לא היתה בעלת אמצעים. אחר כך עברנו לפודזמץ. אני זוכרת שב-מארק הקדוש היתה רק משפחה פולנית אחת ויחידה שעמה היו לי קשרים – זו היתה משפחת פולנסקי. הגבר היה רופא שיניים. שם לא היו גבולות – אפשר היה לשחק עם הילד הקטן. אבל עד היום אני זוכרת שכאשר הגיע חג הפסח, והם הזמינו אותי אליהם והגישו, בין היתר, עוגיות, הסברתי שאני לא יכולה לאכול את העוגיות בחג הפסח שלנו. אף פעם לא הייתי מעיזה לחרוג מכללי הדת. בשבתות, כשהלכתי להרצאות בבית הספר למוזיקה ברחוב אנה הקדושה, וקראו לי לגשת ללוח – אמרתי שאני בשבת לא כותבת. התייחסתי להכל ברצינות רבה. קבלתי זאת מאמא.

אמך עסקה בפעילות חברתית, ממה התפרנסה המשפחה?

אמא עשתה כמעט הכל בחינם. היא קבלה שכר עבור עבודתה כעתונאית, אך אלה היו סכומים קטנים. ב-1938 פרסמה קובץ מאמרים "שפתיים צבועות" שנמכר כולו. הביקורת כתבה שהסגנון שלה נפלא, כמו של מגדלנה סמוזביניץ. זמן לא רב לפני המלחמה, כשהילדים כבר גדלו והיא יכלה להקדיש יותר זמן ליצירה, החל שמה להתפרסם. היא לא שרדה את המלחמה. מתה בגיל 49 בברגן-בלזן. אני בטוחה שאם היא היתה שורדת היתה נאבקת על זכויות האדם ומניעת פשע. היא הרי היתה צריכה לחיות, לא אני!

אבא התפרנס מעבודתו כארכיטקט ואחר כך כמומחה של בית משפט. את העבודה עבור הקהילה היהודית עשה ללא תשלום.

איך החלו "ארוחות יום חמישי" שארגנה אמך?

היא פשוט הזמינה לערב את כולם, כל מי שהכירה: צירים, עתונאים, סופרים. בין אלה היו אחד או אולי שניים לא יהודים. כאן צריך שוב להבהיר: בין הפולנים ליהודים לא היו שום קווים מחברים, רק העבודה. בפן החברתי היה בידוד מוחלט. ה"בורז'ואה" הקרקובאית לא היה, בשום פנים ואופן, שותף תה או קפה עם יהודי. אני מציינת זאת בצער רב. בשנים 1937-1938 החלו לידות אבנים על יהודים. ב-1939 זה היה כבר נורא.

נחזור ל"ארוחות". האם רק אמא לקחה בהם חלק, או גם אבא?

היו אלה פגישות ביוזמתה של אמא. אבא לקח בהם חלק, כמובן, אבל הוא לא ארגן את הפגישות של יום חמישי. על הכל החליטה אמא. זה היה ביתה: מה יאכלו ובאיזה סדר. אני זוכרת שלפעמים ישבתי שעות להקציף את הקרם לקפה, שהרי לא היה מיקסר. אבא היה עסוק באגודת הארכיטקטים והאמנים. היו לו קשרים עם נוצרים אשר עבדו עמו ונוזקו לו. אלה באו אלינו אחרי התשלום, ישבו ודיברו.

ילדים השתתפו ב"ארוחות"?

בוודאי, מהתחלה, אבל היתה שעה שבה היה עלינו ללכת לישון. זאת אומרת, אני הייתי חייבת, ואחי קצת יותר מאוחר. אהבתי את הפגישות הללו, זה היה מאד מעניין. מה יש ליהודים. זה היה נפלא ומעניין. כאן בישראל זה השתנה, אבל זה בגלל שהערבים לא נותנים לנו לחיות כאן.

אני מפחדת מהדיבורים על חורבן. גם הפולנים מאד רגישים אבל יש בזה משהו אחר. הם דברו ודברו. אני אפילו זוכרת שכאשר יצאו בשעה 4 לפנות בוקר המשיכו לדבר בחדר המדרגות, ואז אמא קראה להם: טוב, בואו לארוחת בוקר. וכולם חזרו. היה שמת. לכולם זה היה חשוב.

האם ההורים "יצאו" העירה?

בוודאי. אמא הרי הלכה להרצאות והיא עצמה העבירה הרצאות והיו השיחות ברדיו. מכאן אני יודעת עליה כל כך הרבה כי המסמכים האלה נשמרו. היא נפגשה בעיר עם בני משפחה. אבא היה יוצא בבוקר לעבודה. היו הולכים לתאטרון.

מה היה יחסו של אביך לאורח חייה של אמך?

מאד פוזיטיבי. אבא היה מאד אינטלגנטי ותמך מאד באמא.

האם הם תמכו אחד בעבודת השני?

מאד כיבדו זה את זה, והיא תמיד התייעצה עמו, והוא תמיד ייעץ לה. היתה זו נפש משותפת. הוא ידע שזה מאד כואב לה שאין לה דיפלומה מהאוניברסיטה, רק במסחר. לאחר המלחמה אבא אמר לי: "הדבר היחיד שאת צריכה לעשות בחיים זה ללכת ללמוד".

ואיך התייחסה המשפחה לאמא?

אביה של אמי נסע ב-1936 לפלשתינה, הוא ידע מה עומד לקרות.

ואמא של אמך?

היא כבר אז לא היתה בחיים. נפטרה מאד צעירה. וסבא נישא שנית ואז נסע. אמי היתה מאד מוערכת במשפחה. גם בשל האינטלקט וגם אירוח ועזרה. התארחו אצלנו בני משפחה ומספר צעירים התגוררו אצלנו בזמן לימודיהם.

איך את הסתכלת עליה כילדה?

כילדה מאד הערצתי אותה והרגשתי שהיא עומדת ברמה כל כך גבוהה שעבורי היא בלתי ניתנת להשגה, הייתי לא שווה כלום ביחס אליה.

הרי על פעילותה האינטלקטואלית נודע לך רק מאוחר יותר, ובאותו זמן לא ידעת עליה?

הערצתי אותה תמיד. ידעתי כמה היא בעלת ערך וחשובה. אהבתי את הפגישות האלה שהיא ארגנה.

(המשך בעמוד הבא)

פרופ' שטנדיג-לינדברג (המשך)

זה התחזק עוד בזמן המלחמה. העזתה וגאוותה היו נערצים. למשל, כשהיתה פעם אקציה בגטו, יריות, התפרצויות לדירות, כשאנשים נלקחו להשמדה, אמא שלי כבדה את כל השכנים בתה וספרה להם ספורים על קורותיה בלונדון. והם התאספו במטבח, מקשיבים ושותים תה, ושוכחים על קיומם של הגרמנים.

איך היא הסתדרה עם חיי המשפחה?

תמיד היתה עוזרת שגרה אצלנו. אבל את כל זמנה הפנוי אמא הקדישה לנו.

פולניה או יהודיה?

פולניה. זה לא יאומן, הקשרים שלי עם הפולנים הצטמצמו למשרתים. לא הבורגנות. רק המשרתים.

האם דברו בבית על פלשתינה?

מעט מאד. דברו על פלשתינה אך לא כעל משהו קונקרטי. כשהמלחמה התקרבה אמי התחילה לכתוב מאמרים אנטי פשטיסטיים, אך לא דובר על נסיעה לפלשתינה, למעט חריג אחד: תכננו נסיעה של האח ללימודים שם, כי הפעילות של האנדקים באוניברסיטאות חסמה את האפשרות ללימודים בפולין.

האם אמך היתה קשורה לדת? ואביך?

לא באותה רמה, אך שמרו על המסורת. הלכו לבית הכנסת. שניהם כיבדו את הדת אך אבא יותר היה מעורב פוליטית ביהדות ואמא היתה יותר דתית. ברחוב גרודצקה היה בית כנסת של טיגנר. אבא היה לוקח אותי לעיתים עמו בשבת, ובשישי היה לוקח אותי לטיול בקז'ימיז', טיילו ברחובות. אני זוכרת שהחסידיים רקדו עם ידיים מורמות למעלה בבתי הכנסת. ולבשו גרבים לבנות. זה היה נפלא. זה מאד מצא חן בעיני. זה היה עולם מופלא.

נוכרתי עכשיו באחד הטיולים שלנו בקז'ימיז', לא רחוק מהגשר הישן שם קנו תרנגולות. אני זוכרת שכשאמא עברה שם אחת הסוחרות, עם סינר לבן, עבודה קשה מאד אך מופלאה, היתה תמיד צועק "גברת שטנדיג" כאילו היא מברכת בעת ובעונה אחת בן משפחת מלוכה וגם אחות אהובה. זה היה נפלא. עולם צבעוני.

והיכן בילתם את החגים?

הלכנו לסבא ברחוב קרקובסקה 9. בערב פסח, כשיש טקס ארוך, נשארו לישון שם, שהרי לא היה כבר איך לחזור. וגם היה עוצר (בשעה 10:00 סגרו את דלתות הבנין). אני זוכרת שכשפרצה המלחמה, חזרתי בערב מהקולוניה והכרכרות נסעו סביב ומאד הרעישו... בעצם על אנשים כמוך רציתי לכתוב. על המקום שהיה כל כך חשוב ואשר ממנו באופן כל כך ברוטלי

נקרענו. על כך שנבגדו כל כך... את יודעת, קושציושקו הביט בחלונני. רגלי סוסו היו כמעט על ראשי... בן אדם חש קשר חזק לפולין וחיבה.

ממה נבע הכבוד למסורת?

מחכמה.

אבל הרי היו כמה משפחות מתבוללות אשר "זרקו" את הדת?

דומני שזו היתה הגאונות של אמי. היא ידעה מה חשוב. היא ידעה איפה נמצא כח הרוח. היתה יהודיה גאה. עבודה מצוות הדת נבעו מתוך תחושת עמוקה של זהות וגאווה. סארטר כותב על כך. האנטישמי הגדול ביותר מדבר על אלה שאינם יודעים מי הם... האם הם מצד זה או מצד אחר. במקום זה, באשר לאבי, הוא היה יהודי גאה אשר לא קיבל את הדת כמות שהיא היה יהודי מאמין והיה לו כבוד רב למסורת.

ספרי על חינוך.

למדתי בגימנסיה העברית מבית הספר היסודי. זה היה בית ספר יקר מאד. אבל ההורים שלי התחשבו בכך.

ואחיד?

גם. ב-1939 נגש לבחינות בגרות כי רצה לנסוע לפלשתינה עם סיום לימוד. אני לא הספקתי לסיים את בית הספר.

באיזה ביתה היית כשפרצה המלחמה?

בכתה הראשונה של הגימנסיה.

איך את זוכרת את בית הספר?

בית הספר היה נפלא. היו לנו מורים טובים. גם להם היה טוב עמנו ולא הפרענו. היה מאד נעים. היתה לנו חרות, חופש – בית הספר היה שמחה. הצטערתי רק לגבי המורה לזמרה שלא הרשה לי לשיר! אבל אני זוכרת ששרתי מאד יפה "קרקובציק ידן"... הוא אז אמר: "שטנדיג, את מקלקלת לי את כל המקהלה" והורה לי לצאת מהכתה. את כל מי שהוא הוציא הלך לשרותים. שם התחברנו ויצרנו קבוצות. מזמן לזמן היה המורה מגיע לשם, לוקח אותנו בצווארון ומוביל אותנו חזרה לכתה. לא נתן לחיות! אבל חוץ מזה שנינון את כשרון השירה שלי הכל היה נפלא.

דרך אגב, לאמי היתה אותה חוויה בבית הספר, כמו שלי. כשהחלה המלחמה, אמי כתבה זכרונות מבית הספר. זה היה מבריק. אותה חוויה היתה לה עם המורה למוזיקה אשר לא הרשה לה לשיר במקהלה. אמי תמיד שרה רק באמבטיה. הכי אהבה אופרות ושרה אותם, אבל בבית הספר לא הרשו לה לפתח את הכשרון הזה.

הלכת לבית ספר למוזיקה, נכון?

כן. ב-1938 נגנתי סרנדת שבזינסקי

ברסיטל בבית הספר. קודם לכן אמי למדה אותי לנגן על פסנתר. למדתי גם בלט. רקדתי פעם בלט בבגטליה, הייתי פרפר והייתי שדון ובובה מחרסינה! בכל אופן, היה לי מאד שמח. ובפלנטי שחקתי באבנים... זה היה משהו שאהבתי לעשות, ואספתי ערמונים. איזה חיים נהדרים...

והחברות הכי קרובות?

בבית שבו גרנו היו שתי בנות צעירות והיינו ביחד. בבית הספר הייתי מובילה בבלט. הבנים רבו בגיני. אלה היו חיים טובים. בבית הספר היו לי חיים נהדרים. בבית הייתי חייבת להיות ילדה ממושמעת. הייתי תלמידה טובה, והכל הלך לי בקלות. הייתי ראשונה או שניה בכתה. אני חייבת להתפאר: פעם כתבתי את ההיסטוריה של הנביא עמוס. הוא מאד מצא חן בעיני. כתבתי מאד יפה. והמורה אמר שגברת שטנדיג כתבה עבודה יפה והוא החל לקרוא אותה בכיתה. "נכנסתי" ממש מתחת לשולחן, כל כך התביישתי.

וחזרה לחברות. החברות הכי קרובות היו השתיים אשר גרו באותו בית, אבל היו גם ילדים אחרים בסביבה. תקופה מסויימת היתה לי מטפלת נוראה, לא יכולתי לעשות שום דבר כי היא החזיקה אותי "קצר". הרגשתי כמו בבית סוהר. היא גם היתה צריכה ללמד אותי משהו, כנראה צרפתי. זו היתה טרגדיה... אבל חוץ מהתקופה הזאת היו לי הרבה חברות וחברים, בפלנטי למשחקי אבנים, ובבית לסידור המטבח: לבישול אוכל עם ערמונים.

היית מעורבת בחייו של אחיד?

אחי ואני גרנו באותו חדר. זה היה חינוך מעורב. אמי סברה שכך יהיה טוב. אני חשבתי שזה לא טוב, כי הוא היה מבוגר ממני בחמש שנים. זה הגיל הנורא ביותר כדי להיות אחות קטנה. אוח, כמה רבנו. לאבי המסכן היה משרד ממול. מוכרח היה לבודד אותו באופן מוחלט כדי לא לשמוע את הצעקות שלנו. אלוהים, מה שאנחנו עשינו. אחי לא נתן לי לחיות, ואני לא נתתי לו לחיות. הוא רצה להראות לי שהוא הבוס ואני רציתי להראות לו.

איך היו היחסים שלכם בבית הספר?

היינו רחוקים אחד מהשניה. הוא היה גבוה על האולימפוס, ואני - למטה. הוא כבר היה בגימנסיה ואני עוד ביסודי. הוא היה גאון במתמטיקה, בחור מאד מוכשר. הגיע לישראל אחרי המלחמה. ב-3 בספטמבר 1939 יצא מהבית והלך לחפש את אבא בצבא. היה ידוע שאבא היה בחייל הנדסה. אחי התגייס לצבא וחילף את חייל הנדסה. לא מצא את אבא, אבל הצטרף לצבא והיה עמם עד לסוף המלחמה.

10 דקות בסרט "קרקוב" מתוך הסדרה "חמש ערים"

זיכרון ואיקונות הממקמות את הצופה בהקשר ההיסטורי הפולני והיהודי של קרקוב כגון: ארמון הוואבל, אנדרטת קושצ'ושקו, אנדרטת מיצקביץ - האחרון מייצג יחס פולני אוהד כלפי יהודי פולין. המשורר הלאומי הרומנטי נזכר בסרט כ"ידיד גדול של היהודים". השוט הבא של כיכר הסוקניצה מזכיר את קיומו של "רחוב היהודים" בעיר, עדות לפעילות המסחרית של היהודים בעיר.

הקריינות המאירה את הגעתם של יהודים לקרקוב והתיישבותם בה, בגרסתה העברית, שונה במקצת מהמקור ביידיש המתארך את ההתיישבות היהודית (מוקדם מדי) למאה ה-12. בגרסה העברית, נזכרת תמיכת המלכים הפולנים בהתיישבות היהודים (פריווילגיה) וכן פוגרומים שערכו הסוחרים הפולנים במתחריהם היהודים במרוצת השנים (אזכור זה אינו קיים במקור ביידיש). האידיליה נפגמת על ידי גירושם של יהודי קרקוב לעיירה הסמוכה קז'ימיש בשלהי המאה ה-15. העיירה צורפה לתחומה המוניציפלי של קרקוב רק במאה ה-19 ונודעה כרובע היהודי בעיר.

המתח שבין הייצוגים הפולניים והיהודיים של קרקוב מנכיח את הקושי שהתמודדו עימו יוצאי הסרט: האם לפסוע בין נקודות המבט הפולנית והיהודית או שמא ליצור נרטיב משולב פולני-יהודי? למרות התמונות הראשונות שבסרט שעיקרן מתמקדות בהיסטוריה הפולנית של העיר, האחים גוסקינד העדיפו כאמור להתמקד בתיעודה של קרקוב היהודית.

הדמויות היהודיות הראשונות שהונצחו ברובע קז'ימיש, הן אורתודוקסיות במובהק, יהודים בלבוש מסורתי. בקריינות המקורית של הסרט (ביידיש) מודגש כי גם הילדים היהודים ניכרים בלבושם ובפאות הלחיים המסורתיות. אולם, בהמשך הסרט ניתן לראות יהודים מזרמים שונים, חרדים, ואף יהודים משתלבים שחזותם מודרנית יותר.

העוני ניכר בחזיתות הבניינים הישנים ובלבושם הפשוט של התושבים. ניתן גם להבחין כי מלאכה רבה הושקעה בבתי הכנסת, בנייני מגורים וציבור, שגם אם הועם זוהרם, עדיין מלווה אותם הילה של הוד. מבנים אלה מנוגדים למבני הציבור הישנים והמוזנחים, המיושבים על ידי השכבות העניות בקרב היהודים. בתי הכנסת ומבני הציבור מהווים את מחוזות הזיכרון של קרקוב היהודית. כל אחד מייצג פלג מסוים בקהילה היהודית בעיר – אתרים דתיים: ר' אייזיק שול, בית הכנסת של הרמ"א (המאה ה-16) ובית הקברות הסמוך לו, הטמפל (בית הכנסת החדש), קופה-שול, האלטע-שול (בית הכנסת העתיק מן המאה ה-14) וכו'. אתרים קהילתיים מודרניים מונצחים: בית הקהילה היהודית, בית החולים היהודי, הגימנסיה העברית ובית הספר היסודי, בתי ספר מזרחי, תחכמוני, בית יעקב, אורט, החדרים והישיבות. בשוט אחד ניתן לראות את התלמידים משחקים במגרש בית הספר, עדות לעיסוק הנרחב בספורט בקרב צעירים יהודים בעיר. אתרים נוספים הם "בית האקדמאים" של קרקוב – ששימש כמבנה מעונות, מקום מפגש ולימוד, "בית מגדלי יתומים". על מרבית בניינים אלה הופיעו שלטים בעברית וביידיש, לצד השילוט בשפה הפולנית.

תושבי קרקוב היהודים הונצחו גם באזור הפלאנטי, שדרות העצים הקיימות גם כיום סביב לעיר העתיקה. הצילומים מהווים תיעוד נדיר ורב ערך של שעות הפנאי של התושבים, המטיילים בשעות הצהריים, משוחחים, הצעירים משחקים דמקה וברידג', אחרים מנצלים את הזמן למסחר.

כיצד מספרים תולדותיה של עיר? "קרקוב" – אחד מסרטי התעודה שנאספו בכותרת "שש ערים" (מאוחר יותר "חמש ערים") הוא ניסיון לתאר את החיים היהודיים חודשים מספר לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה.

"שש ערים" החל כמיזם של האחים שאול ויצחק גוסקינד, קולנוענים יהודים שפעלו בפולין. התוכנית היתה ליצור סרט תיעודי על שש ערים גדולות, שישה מרכזים של חיים יהודיים בשטחי פולין דאז. הערים שנבחרו היו ורשה, וילנה, קרקוב, לבוב, ביאליסטוק ולודז'. הפקת סרט תיעודי היתה יקרה, וערכו המסחרי נמוך משל סרט עלילתי, ולכן קיוו מפיקי הסרט שלמימון הסרט יוכלו להסתייע בלאנדסמאנשאפטים (ארגוני יוצאי קהילות) שפעלו בארצה"ב, שלהם היה עניין בתיעוד מקורותיהם. כך הוחלט ליצור מספר סרטים קצרים כפילוט, שישמשו לגיוס כספים לסרטים הארוכים יותר שיופקו בהמשך. הסרט התיעודי על לודז' אבד וטרם נמצא ועל כן אוסף הסרטים התיעודיים קרוי היום "חמש ערים".

לששת הסרטים שצולמו ב-1939 היתה מתכונת קבועה: תיעוד נופה של העיר מלווה בקריינות על תולדותיה, תיעוד הרחוב היהודי בשבת וחול, צילומים של חברי הקהילה היהודית, דמויות אופייניות, ולבסוף צילומים של מוסדות יהודיים כגון בתי ספר, ארגוני סעד ואף מפעלים יהודיים.

ייחודם של הסרטים בכך שהם מציגים את החיים היהודיים בפולין על סיפה של השואה, חיים שהיו שלובים בתוך החברה הפולנית, כשהיהודים היו חלק מהנוף העירוני הפולני. קשה להפריז בחשיבותם התיעודית של הסרטים כמקור היסטורי-חזותי, המנציח את רגעיה האחרונים של יהדות פולין.

הסרטים במתכונת של כתבת דיווח (רפורטאז') המציעה מעין סיור בכל עיר – על אתריה ותושביה. השוט הפותח, המתמקד בארמון הוואבל, על הגבעה המשקיפה על קרקוב, שייך להיסטוריה הפולנית של העיר, לראשיתה של העיר העתיקה בימי הביניים, שקדמה לקיום הקהילה היהודית בקרקוב. לאחר מכן, נראית העיר, הומה ושוקקת חיים במרכזה של העיר העתיקה. סביב מגדלי כנסיית מריה הקדושה, ניכרת תכונה רבה של סוחרים ולקוחותיהם ושאר העוברים ושבים.

בסרט התיעודי הקצר על קרקוב מופיעים מחוזות

רחוב בקז'ימייז' לפני מלחמת העולם השנייה

מבט מכר שרקה אל שער בית הכנסת הרמ"א

הקרבה, קריאתו של הקריין (בשתי הגרסאות) גוט שבת – שבת שלום, נשמעת היום כהספד.

הסרטים מלווים בקריינות ביידיש של אשר לערנער (שגם כתב אותה), ומאוחר יותר הופקה גם גרסה עברית. ב- <http://flix.tapuz.co.il/v/watch-1271299-.html> אפשר לצפות בסרט על קרקוב.

מתוך: "עיתון מקוון - חינוך והוראה מתקשבת" של יז ושם
http://www.yadvashem.org/yv/he/education/film_reviews/cracow.asp

"קרקוב" מתוך "חמש ערים" (המשך)

הקריינות מאירה את הדיונים האידיאולוגיים בין הזרמים הפוליטיים השונים בחברה היהודית, שלעיתים חצצו לא אחת בין חברים ובני משפחה. משמעותה של השעה מובאת בדברי הפרשן – כותרות העיתונים היהודים קוראות לעליה לארץ ישראל, יש שישעו לקריאה, אחרים יפקדו את התיאטרון היהודי שהציג את "בר כוכבא" של אברהם גאלדפאדן. בין הטיפוסים השונים ניתן למצוא גם את "מנחם מנדל הקרקובאי" לשלום עליכם המחפש פרנסות מן האוויר – אך פרשנות טיפולוגית זו לוקה בדיכטומיה פשטנית מעט של המציאות, שחוטאת למורכבות חייהם של היהודים על סיפה של המלחמה. הקריינות העברית המאוחרת מאמצת, באופן מובן, נימה נוסטלגית יותר מהטקסט המקורי של אשר לערנר.

את הסרט חותמת סצנה בה מתכונן הרובע היהודי לשבת הקרבה, תמונה הכוללת את תושביו המסורתיים יותר של רובע קזימיז', בדרכם לתפילות השבת. אלו הרגעים האחרונים בחייה של קהילת יהודי קרקוב.

הסרט "קרקוב" מהווה כנראה את התיעוד היוזואלי המקיף האחרון של קהילה יהודית. התמונות המוכרות הן של חיסול הגטו בקרקוב, שהתרחש כשלוש שנים מאוחר יותר. ניתן לשער כי רבים מהיהודים המצולמים בסרט, גברים, נשים וילדים, לא היו בין החיים כחמש שנים לאחר מכן. הסרט מהווה מסמך נדיר על החיים היהודיים של 60,000 יהודים בקרקוב מהם נותרו כמה אלפים בודדים לאחר השואה, חלקם הגדול מהערים והיישובים שסביבת העיר. נוכח תושבי הרחובות היהודיים הנערכים לשבת

בית מדרש ה"מגלה עמוקות"

פעמים רבות הזכרתי את בית המדרש שלנו ע"ש ה"מגלה עמוקות". כתלי הבניין היו עבים כשל מבצר. אמרו שבמרתפי הבניין היה מקווה, בו נהג ר' נתן נטע לטבול. מדרגות הוליכו אל הפלש וממנו לאולם הגדול, שקירותיו היו מכוסים מדפים עם רבבות ספרים. מנורות נחושת עתיקות היו תלויות מעל לשולחנות ולספסלים הארוכים, עבי הקרשים.

באמצע האולם עמדה במה גדולה וגבוהה, רבועה, לקריאה מספרי התורה, והיא מול ארון הקודש. עשרות ספרי תורה עתיקים וחדשים היו בארון וכל אחד מהם לבוש בחלוק של קטיפה צבעונית, עליה רקום ברקמה של זהב שמו של הנדבן. על ספרי התורה תלויים היו טסים של כסף ועל אחד מהם ראיתי שני שקלים מימי בר-כוכבא. אילו ידעו שקלים אלה לספר על דרכם במשך 1800 שנים...

לא היה כיפי פרוכות הקטיפה, הברוקטים והמשי שכיסוי את פני ארון הקודש – תכלת בהירה כשמים ותכלת כהה כלילה, ועליה כוכבים בזהב, אודם כשקיעה וכסף, משי זוהר בלובנו ורקמות אריות ונשים מצדי כתרי תורה בזהב או שני לוחות הברית. על פרוכת אחת של ברוקט עלים באדום-סגול, על רקע ורדרד-כספי. סופר שבדרכו לרוסיה התעכב נפוליאון בוורשה והזמין, באמצעות אחד מאצילי המקום, אדרת מלכות. הואיל ונותר לחייט הרבה מהאריג, והאיש לפי מוצאו קרקובאי, שהתפלל בזמנו בבית המדרש של ה"מגלה עמוקות" – מסר את היתרה להתקנת פרוכת ואותה תרם לבית המדרש שלנו. בימי סופר שגבאי בית המדרש הביאו את הפרוכת לפני מנהל המוזיאון הלאומי בקרקוב, וזה אישר שהברוקט הוא מראשית המאה ה-19.

המתפללים בבית המדרש הזה היו אנשים ליברליים. קיצוניות גילו הם רק בתחום אחד – בהתנגדות לכל שינוי בנוהגי התפילה ברוח החסידים. מימין לארון הקודש, ליד

שולחן ארוך, ישבו זקני המתפללים, כסופי זקן, חובשי שטריימלים ולבושי קפוטות של משי שחור - אלה היו היהודים השמרנים שהיו באים לתפילה כמעט יום-יום.

משמאלו של הארון, ליד שולחן ארוך, ישבו הזקנים "המתמשכלים", אלו היו כבר מגולחי פנים, חובשי צילינדרים שחורים ונוצצים במשיים או מגבעות "אבטיח" קשות, גם הם לובשי בגדים שחורים, אך קצרים, באופנת אירופה. הללו באו לתפילה רק בלילות שבת, בימי שבת ובחגים. בניהם, שהיו רופאים, עורכי דין, פקידים וכד', רובם היו באים לתפילה רק בחגים. ליד השולחנות האחוריים ישבו בני גילים שונים, רובם צעירים מגולחי פנים, לבושים בבגדים שונים. ליד שולחן "המתמשכלים" היו משוחחים לא רק בשעת ההפסקות בתפילה. פה אהבתי לשבת בקצה השולחן, כשהתפנה מקום, ולהאזין לשיחות. נושאי השיחות סבבו ברובם על מחלות, על סוחרים פושטי רגל ועל מצליחים במסחרם, ולפעמים סיפורי אגדות מקרקוב היהודים שמלפני עשרות או אפילו מאות שנים, סיפורים על קריירות של צעירים שונים בתוך החברה הגויית, ועל מומרים...

מתוך: מאיר בוסאק, בין צללי העיר, עמ' 122-123

"מגלה עמוקות" הרב נתן שפירא (1583-1633) ניהל את בית הכנסת "על הגבעה". בהיותו בן שלושים ואחת נתקבל לראש ישיבה ודרשן בקהילת קרקוב. את כל תפקידיו הציבוריים מילא שלא על מנת לקבל פרס.

נקבר בבית הקברות שליד בית הכנסת הרמ"א ועל מצבתו נחרת: "פה נטמן איש קדוש מן הקדמונים, גילה עמוקות רזין ומטמונים, הוא שאומרים עליו שדיבר עם אליהו פנים אל פנים".

תחילת הדרך במחתרת

Józef Cyrankiewicz

היה לקבל כל בוקר בשעה 7:00 דפי חדשות משידורי תחנת הרדיו שבלונדון מידי אדם בשם "פיוטרוש" (שמו המלא היה קז'ימיר גינביל פיוטרובסקי). שליטתו המצוינת באנגלית אפשרה לו לקלוט בלילה חדשות משידורי תחנת רדיו לונדון ולתרגמן מיד לפולנית. השכם בבוקר היה מעביר את החדשות לידי. שיטות ההסוואה שלו היו עלובות, בדיוק כמו שלי. הכניסה לחדר שבו גר ועבד היתה ממש מול חדר המדרגות. כאשר הייתי מקישה על דלתו באורח מוסכם שמעתי ברור כיצד הוא דוחף את מכשיר הרדיו מתחת למיטה, מסתובב עוד מספר דקות בחדרו כדי להטמין פתקאות עם חדשות, ורק אז פותח לי את דלתו. לו חס וחלילה היה מתבצע חיפוש, היתה הסוואה זו כמובן חסרת ערך, אך באורח פלא עלו סדרים אלה יפה ו"פיוטרוש" הצליח לעבור את המלחמה בשלום.

מן הפתקאות הייתי מפענחת את החדשות ומדפיסה אותן במכונת כתיבה על גבי סטנסיל ומוסרת את החומר בשעה קבועה, בחנות אחת ברחוב קרמליצקה אשר שימשה "נקודה" – דהיינו "תיבת דואר" מחתרתית. בעלת החנות, גברת פישר, היתה "פולקסדויטשה", אך מבחינת הכרתה והזדהותה הלאומית היתה פטריוטית פולנית, מסורה בלב ובנפש למחתרת. בצד המחתרתית טיפלה גברת בשם זופיה – רווקה זקנה, בלונדינית בהירה מאד, גוון פניה אדמומי והתנהגותה מעט עצבנית. ידעתי שפלוגי בשם "אנטוני" בא כל יום לחנות כדי לקחת את החדשות המוכנות לשכפול, אך אני לא הכרתיו אישית.

אחד מעקרונות עבודתנו היה שאנשים מעטים ככל האפשר יכירו איש את רעהו. גם אני פיתחתי שיטות משלי כיצד למסור את הגיליונות לדפוס במקרה שנמצאו באותה שעה קונים בחנות. מעולם לא היינו בטוחים שלא מסתובב ביניהם משתף פעולה עם הגרמנים. נהגתי, איפוא, להיכנס כלקוחה קבועה ולשאול את גברת זופיה האם שמרה בשבילי מעט תפוחי-אדמה או בצל, כפי שהבטיחה לי. גברת זופיה נהגה לומר: כן, כן, שמרתי בשבילך מעט, גשי למחסן, הירקות נמצאים בארגז. במחסן, במקום מוסכם, נהגתי להשאיר את הסטנסילים ולצאת מצוידת – על כל צרה שלא תבוא – בזר בצלים או במצרך בטוח אחר. ..

המדור לענייני יהודים במחתרת

חורף 1939-1940 בקרקוב. מצאתי את בני משפחתי מתגוררים עדיין בדירותיהם ... במשך הביקור הראשון שלי בקרקוב בזמן המלחמה חיפשתי אחר יוסף צירנקיוויץ' שהיה ידידי הטוב מהימים שלפני המלחמה, פעיל ב-Polska Partja Socjalistyczna-פ.פ.ס. = המפלגה הסוציאליסטית הפולנית בקרקוב, ומצאתיו (לפני המלחמה הוא לקח חלק פעיל במאבק לזכויותיהם של הסטודנטים היהודים באוניברסיטה וב-1941 נעצר ונכלא באושוויץ ומשם פונה למאוטהאוזן. אחרי המלחמה כיהן במשך שנים ארוכות כראש ממשלת פולין). .. לא היה טעם לשאול אותו על תוכניותיו בארגון פעילות מחתרתית. נודע לי שהוא נלקח בשבי הגרמני, ברח מן הרכבת שהובילה שבויים לכיוון הרייך וכעת הוא מיעץ לידידיו ולמכריו היהודים לנוס מזרחה...

כשסיפרתי לצירנקיוויץ' שלא אוכל למלא אחר עצתו ולברוח, אך גם אין בדעתי לשבת בחיבוק ידיים, החליט שראשית עלי להרשם בכתובת כלשהי בקרקוב בשם משפחה ארי. .. וכך בקיץ 1940 קיבלתי תעודת זהות פולנית מקורית מלפני המלחמה. השם שבחרתי היה מריה גורסקה (פשוט תרגמתי את שם משפחתי מן הבית, הוכבג – שפרושו הר גבוה), לידת רובנה שבווהלין, השתייכותי הדתית היתה רומית-קתולית ומקצועי פקידה...

במודעות שנהגו אנשים להדביק ברחובות, על קירות הבתים, מצאתי לי דירת חדר קטנה ב"כיכר הקטנה" אצל אישה מרושעת אחת – גבי דק. החדרון שלי היה עלוב כמו בעלת-הבית עצמה, אך היתה אליו כניסה נפרדת מן המסדרון ולא היו שכנים אחרים. יחד עם זאת לא התאים החדרון כלל ועיקר לעבודה מחתרתית מפני שהחלון פנה לכיוון מדרגות שהובילו לגזוזטרת עץ, ששימשה כמעבר לדיירים אחרים באגף זה של הבניין הגדול והישן...

כדי להסביר את שהייתי בקרקוב נרשמתי ללימודים בקורס לשפה הגרמנית, העמדת פנים שאני מחפשת עבודה בפקידות, ובלי ידיעת השפה הגרמנית אין לי סיכוי למצוא דבר. כמו כן שמרתי תמיד תחת ידי מספר הרצאות משוכפלות מ"לימודים" אלה.

בתקופה ההיא השתתפתי בעריכת עלון מחתרת "חירות" (Wolność), שהופיע שלוש פעמים בשבוע. תפקידי

של המפלגה הסוציאליסטית הפולנית פעל בתקופה ההיא רק על פי יוזמה פרטית. העזרה טרם היתה מאורגנת, ורק יחידים זכו לטיפול המדור. הפעילות הסתכמה בעיקר בהספקת מסמכים אריים, ובמקרים בודדים – בהכשרתם של יהודים, שניתן להציגם כפולנים לכל דבר, לחיות בין הפולנים ולהשתלב במקומות עבודה.

שלושה אנשים, מן הפעילים המצטיינים במחתרת שאתם עבדו בצוותא היו יוזף צירנקיוויץ' וזיגמונט קלופוטובסקי, שנעצרו מאוחר יותר, ואדם רישיוויץ שנרצח בשנת 1944.

העזרה שניתנה ליהודים נבעה בעיקרה מקשרים אישיים של פעילי המפלגה עם חברי מפלגה יהודים, ידידים, מכרים אישיים ובני משפחותיהם... המסמכים האריים המזוייפים הוכנו בידי ארגונים מחתרתיים צבאיים, ועמדתם של אלה ביחס להענקת עזרה ליהודים לא היתה אוהדת ביותר. אדם רישיוויץ שימש בתפקיד קשר בעניינים הללו, ולעתים מזומנות נתקל בקשיים בהשגת מסמך ארי, בעיקר בשעה שבתצלומי של המועמד בלטו תווי פנים "יווניים" – כך כינו אז את היהודים, ואז היה צריך לבחור בקלסתר פנים מתאים יותר שאינו מעורר חשד. רישיוויץ וקלופוטובסקי נהגו להשתמש בתכסיסי הסוואה. כך היה מקובל באותם הימים, המסמכים נועדו כביכול לחברי המחתרת הפולנים, שרבים מהם נזקקו לשמות כפולים ומשולשים. היהודים היו רק "מסתננים" בקבוצה הזו, ולכן כה חשוב היה קלסתר פנים ארי, שנחשב אז מראה טוב ובטוח.

מרים פלג – מרדכי בן צבי
מתוך: "מחוז לחומות הגטו
בקרקוב הכבושה"

הצייר הקרקובאי אברהם נוימן (-1873.6.2)

צווח סוער ורותח. "מה תעשה?" שאלו פקידי המוסד. "אני אעמוד בשערי היודנט ואצווה עד שישמע כל העולם כי היודנט של קרקוב עומד מהצד כשגדול הציירים היהודיים גווע ברעב..."

זכרונותיו מארץ ישראל מילאו את חייו בגטו. ליד בית מגוריו היתה גינה עם מספר עצים מאובקים. שם היה מאסף את דיירי הבית ומספר: "רואים אתם את העצים האלה? ובכן שמעו: שם, בארץ, יש ירקות של אביב, ירקות עצים כאיזמרגדים... ולו ראיתם את שמי הארץ... והשמש..."

לעתים קרובות היה קורא ומפרש באופן אקטואלי פרקים מהתנ"ך, שבו התמיד לקרוא. בבית מגוריו גר אדם צעיר אחד, שהיה כנראה מקורב לגסטפו, והוא היה מציק לנוימן. מחלוננו שבקומה השניה היה קורא לגינה: "שוב מפטפט זקן טיפש זה... אני אראה לך, מטורף שכמוך... יש לי מכרים ביודנט והם יגרשו אותך מדירתך..." ובהרימו את אגרופו, תוך קללות וגידופים, היה נוימן פונה לדיירי הבית: "אני לא ירא מפניו, אני מכיר את התנ"ך..." איש לא הבין מה לידיעת התנ"ך ולא-י-פחד מפני הגסטפו, אך נוימן הסביר: "מה הוא יכול לעשות לי... רעיונות הצדק והיושר שבתנ"ך שלנו ינצחו סוף-סוף וכל נצחונות השודדים הם כאין וכאפס. הם יכשלו ויפלו, אף אם יהרגו אותי..."

ביוני 1942, בדרך מהגטו לתחנת הרכבת, נורה אברהם נוימן למוות על ידי איש אס.אס.

על פי: מאיר בוסק, *"בין צללי העיר"*, עמ' 16

אוטופורטרט של אברהם נוימן הי"ד

להכיר את גופך במצבים שונים...

בגטו התחנן לפני בעלי היכולת שיזמינו אצלו את דיוקנאותיהם. תמורת ככר לחם – היה מבקש נשים מזדקנות ועשירות – אני אצייר אותך כפי שנראית לפני עשרים שנה...

את תמונותיו תלה בחלון ראווה של בית מלאכה לפחחות, מעל לכדים וברזים. לא יכול להבין שמלחמת הקיום לבשה בגטו צורה גסה, אכזרית, שבזוי עם תפסו, לעתים, את רסן השלטון בגטו, וראו באמן אדם מיותר.

פעם, כשסרבו לתת לו תמיכה באחד המוסדות הפילנטרופיים, איים: עוד תראו מה אני אעשה לכם...

אברהם נוימן, בנם של חסיד גור חיים איצ'ה ורחל נוימן, היה בן העיירה שרפץ (Sierpc), וחתנו של המדפיס יוסף פישר. נוימן היה בן העולם הגדול ואת תמונותיו הציג בתערוכות בפריס, באנגליה, בהולנד, באיטליה, בגרמניה ובארץ ישראל. למד באקדמיה לאמנות בקרקוב, שנחשבה בעיניו לבית אליו חוזרים מכל הנדודים, והיה שייך לנוף האמנותי של העיר.

מלחמת העולם השניה מצאה אותו בקרקוב. בגטו גר בחדר טחוב ברחוב יאנובה וולה, בבית אחד עם מרדכי גבירטיג. בגטו גילח את זקנו ורק כשהלך גלוי ראש, כפוף במקצת, התבדרה בלוריתו הלבנה והמפוארת. גבוה וכחוש, בחליפתו השחורה, היה תמיד ממחר ועושה רושם של חיה בסוגר. הוא, שרגיל היה לחיי מותרות ופאר באירופה המערבית, שבעד תמונותיו שילמו באמריקה דולרים רבים, גווע בגטו ברעב...

כמו תמיד אהב את העם הפשוט. בהצביעו פעם על אחת מתמונותיו, אמר: התמונה הזאת קיבלה את הפרס הראשון – פרס העם היהודי. ואחר רגע הוסיף: כל יהודי שביקר בתערוכתי נעצר על ידה...

תעב ושנא את העשירים, שבדרכים שונות אגרו כסף גם בגטו. לפני המלחמה לא היה זקוק לעזרתם, ובכל הזדמנות ניסה להציק להם. כשאחד מעשירי העיר, בעל חנות לתכשיטי זהב, הזמינו שייצר את דיוקנו, הציע לו נוימן שיבוא לאטלייה שלו. שם פקד עליו להתפשט ולעשות כל מיני תנועות והעוויות שעשו את העשיר לצחוק. אני מוכרח – אמר נוימן –

היה או לא היה?

מאיר בוסק, בספרו "בין צללי העיר" כותב על האי קז'ימייז', שהיה מוקף בשתי זרועות נהר הוויסלה. בתחילת המאה ה-19 עלו מי נהר הוויסלה על גדותיהם והציפו את כל הסביבה, וכשירדו החל הנהר לזרום רק באפיק אחד. השני התייבש ולא הפריד עוד בין קז'ימייז' לקרקוב. בחלק מהזרוע שהתייבשה ניטעו שדרות עצים שנקראו הפלאנטים של דיטל (שם ראש העיר).

והגירסה הרשמית היא: עד ראשית המאה ה-17 היה האי קז'ימייז' סגור בין יובליו של נהר הוויסלה, וגשר אחד, בקצה רחוב קרקובסקה, הוביל לעיר קרקוב. במשך השנים החלו לייבש את אחד האפיקים – זה שהיום הוא רחוב דיטלה – תהליך שהסתיים בשנות התשעים של המאה ה-19. במקום אפיק הנחל נוצר רחוב ראשי לתחבורה ולאורכו נבנו בתי מגורים. היוזם של פרוייקט התחבורה והבניה היה ראש העיר יוזף דיטל (1804-1876), שהיה פרופסור ומרצה לרפואה שהתמחה במגיפות, ועל שמו נקרא הרחוב – דיטלה.

שדרות דיטלה, סוף המאה ה-19

קורא'ט כותב'ט

אני תמיד קורא את נוביני שלנו בשקיקה ובאהבה. העיתון שלנו הוא החיבור שלי למשפחתי, שלא זכתה, ושלא זכיתי להכירה. העיתון שלנו הוא החיבור שלי לקרקוב שלנו שוקקת החיים היהודיים, לקרקוב שלנו שהיתה, אך שאיננה עוד.

גיליון 88 מרגש אותי במיוחד, בגלל מירה שגיא-וולפיילר, בגלל רומק מוטורק, בגלל הקשר שבין רומק ומשפחתו לבין אבי, אחיו ושתי המשפחות.

סבתה של מירה, חיה, היתה הנפש הקרובה הראשונה שקיבלה את פנינו כשהגענו ארצה לחיפה בדצמבר 1957. סבתא חיה וסבתא לינצ'יה שלי התפללו באותו בית כנסת, וכך הרגשתי שסבתא חיה היא גם סבתא לינצ'יה שלי, שלא זכיתי להכירה, כי ראיתי אותה בפעם אחרונה כשהייתי אך בן חצי שנה.

סיפורו של רומק מוטורק חופף לסיפורם של אבי ויקטור ואחיו ברונק ושמילק (וויזש), ונדודיהם בין קרקוב ולבוב. רק וויזש דודי היקר שב מהשואה, כל האחרים, כולם, נרצחו. יהי זכר יקירי ברוך לעולם ועד, כן יהי רצון!

גיליון 88 מרגש אותי מאד גם בזכות שירו של אשר הלפרן, שיר ענק בפשטותו, נוגע ללב, נוגע ביפי החיים, בזכות גדולה שנפלה גם בחלקי לחלוק את כל הדברים הטובים, היפים, המדהימים שהחיים מעניקים והעניקו לי. אני גם קבלתי את חיי במתנה ועל כך תודתי מעומק הלב.

עמי פמפר

בגיליון של נוביני קרקובסקיה התפרסם שירו של אשר הלפרן "אל תבכו עלי". הדברים ריגשו אותי, ואני מזדהה עם כל מילה.

הורי דינה ואליםלך פינקלהויז ז"ל שרדו את מחנות הריכוז וההשמדה, זכו להינצל ולהינחם בראותם שהכול לא היה לשווא, ועם ישראל שב לארצו מכל הגלויות חי ופורץ וחוזר לשורשיו בניגוד לכל היגיון.

בעלי במכוון היה שואל אותם, מדי פעם בפעם, לאורך שנות חייהם: "האם הייתם מעלים בדעתכם בזמן שהייתם בקרמרטוריום לחלום חלום על תחיית מתים כזאת?" והם היו עונים: "אם היינו יודעים שזה יתגשם היינו הולכים לשם בשמחה". גם הורי ז"ל זכו לראות חורבן וגאולה.

חנה בן תניא

האם מישוהו הכיר את בני משפחתי, ילדיהם של מינדל ושאוול שטרנגסט מרחוב קלורסקה 88 בפודגוז'ה? אבי, חנוך (הנק) יליד 1911, שרת בצבא הפולני בסוף שנות העשרים, והיה רוכב אופנים במכבי, ככל הנראה יחד עם אחיו יוסף שהיה ברשימת שינדלר.

שאוול כוכבי

shaulkochavi@gmail.com

בגיליון 89 של "נוביני קרקובסקי" מיוני 2014 קראתי את הראיון עם פרופ' גוסטבה שטנדיג-לינדברג, שבו הוזכרה, בין היתר, הגימנסיה החדשה היהודית בקרקוב.

הייתי אחת התלמידות של אותה הגימנסיה, ורציתי לתקן מספר טעויות בראיון: שם בית הספר היה "הגימנסיה היהודית לבנות", ולא כפי שנכתב במאמר "בית ספר חדש"; לא נכון שבבית הספר למדו בנות ממשפחות מעוטות יכולת, הרבה מהתלמידות היו מבתי עשירים מאד והורינו שילמו שכר לימוד גבוה; גב' ברוניה אינפלד לא היתה מורה בבית הספר, אלא מזכירה של בית הספר.

ברצוני עוד להוסיף שסבת, אמו של אבי, תרמה פסנתר לבית הספר, שכן, בשל היותו מוסד חדש היו לו הרבה הוצאות ברכישת ציוד נחוץ לתחילת הלימודים.

אלינה דנקוביץ מבית לנדאו

ספורטאי בית הלפורן

מועדון מכבי קרקוב, ששכן על חוף הוויסלה, היה קרוב למקום מגורי משפחתי. שלושה מאחיה של אמי, ברטה בת משה מכל הלפורן ורחל לבית דייטל, היו פעילים במועדון, בענפי שיט, שחיה וסקי.

אח אמי, דוד (דודק) הלפורן, שכונה "פיל" (Słon) בשל מבנה גופו השרירי, נולד בשנת 1908 בקרקוב. הוא נישא לאירנה (אירקה) בלייוויס שנרצחה בבלוז. דוד גורש ליולג 1, פלשוב, אושוויץ ובונה, ונספה בצעדת המוות בינואר 1945.

האח ישראל (יזייק), אשר כונה "פילון" (Słoniato), נישא לברכה זילביגר והיה אב לילד בן 4. האם ובנה נרצחו בבלוז, וישראל שרד את המחנות פלשוב, אושוויץ ודכאו, היגר לקנדה ונפטר שם.

סטפה, הצעירה באחים, כונתה "אשת הפיל" (Słoniowa). לפני המלחמה היגרה לבלגיה, נישאה והצליחה למלט נפשה לארצה"ב.

"הפילים" - סטפה, דוד וישראל הלפורן

אמאחריס בתפילוס

דמי חפר לפנת 2014:

נא לפילוס המחאה

ע"ס 150 e"ח לפנת. ד. 17209

תל אביב 6117102

או לפילוסין לפנת המחאה

פנקאית לפנתון 2167/89

פנק איאד (13) סניף

הסדנאות הרפליה (079)